THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper of Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 Phones: 53 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

פרעמיער בענעטס פאַרשלאַג און זיינע אויסזיכטן

לאָרד ראטערמיר און זיינע גענעראַלן פון דעם "אימפּעריאַלן פריינען האנדל קרייצצוג" האָבן זיך אומזיסט געפרייט מיט'ן זיג פון דער קאַנסערוואַטיווער פּאַרטיי אין קאַנאַדע. זעענדיק דערינען א באַווייז, אז זייער פּראָפּאַגאַנדע האָט געפונען אַן אָפּקלאַנג אויך אין קאַנאַדע. כאָטש פרעמיער בענעט איז אויך פאַר אימפּעריאַלן האנדל, גייט ער זיך אָבער לחלוטין פאַרנאַנדער אין זיינע פלעגער מיט די "פרייע האנדל קרייצציגער".

וואָס ראַטערמיר האָט געוואָלט, איז פריינען האנדל אין די גרעניצן פון דער אימפּעריע, מיט טאַריפן קעגן אַלע אַנדערע לענדער. דאָס וואָלט פאַר די ענגלישע פאַבריקאַנטן געזען זייער א גוטער פּלאַן: דאָס וואָלט פאַר זיי געעפנט ברייט דעם קאַנאַדער מאַרק (ווי די מערק פון די אַנדערע דאָמיניאָנס). דערפאַר וואָלט ענגלאַנד געמאַכט א מאַריף איף דעם אימפּאָרט פון שפּייז פּראָדוקטן פון פרעמדע לענדער, — וואָס וועט די בריטישע פאַבריקאַנטן נים אַרן . . . פאַר קיין קאַנקורענץ מצד די קאַנאַדער אָדער אַמעריקאַנער פאַבריקאַנטן אויף דעם בריטישן מאַרק האָבן זיי דאָך זיכער ניט וואָס מורא צו האָבן.

אָבער דאָס איז פונקט צו וואָס ניט דער קאַנאַדער פרעמיער און ניט די פאַרשלאָגער פון די אַנדערע דאָמיניאָנס קאָנען איינשטימען. זיי האָבן זייערע אייגענע פאַבריקאַנטן. וואָס זוילן ניט, אז די בריטישע זאָלן זיי אויסקאָנקורירן אויף זייערע אייגענע מערק, און מר. בענעט איז די אומזוואַר שיינלאַכסטע פערזאָן, וואָס זאָל צו אַזאַ זאַך דערלאָזן.

פרעמיער בענעט האָט דערפאַר פאָרגעלייגט דער אימפּעריאַלער קאָנפערענץ אנשטאָט פריינען האנדל, וואָס ער האָט פאַרדאַמט, א פּלאַן פון קעגנזייטיקע פאַרצוג טאַריפן. ביי מר. בענעטן מיינט דאָס גיכער די העכע רונג פון די טאַריפן אויף אַלע ניט אימפּעריאַלע סחורות.

דאָס הייסט, אייגנטלאַך, אַזוי: קאַנאַדע, למשל, וועט אָנהאַלטן ווייטער איר טאַריף אויף בריטישע שאַפן, וועלן מיר זאָגן, צו באַשיצן איר אייגענע שטאָל אינדוסטריע. איר טאַריף אָבער אויף אַמעריקאַנער שטאָל וועט זיין אויף צען פּראָצענט העכער, ווי אויף בריטישע, וואָס וועט געבן די בריטישע שטאָל פאַבריקאַנטן א גוטע געלעגנהייט צו קאָנקורירן אויף דעם קאַנאַדער מאַרק, אויב ניט קעגן קאַנאַדע, איז קעגן אַמעריקאַנער שטאָל.

ענגלאַנד פון איר זייט, וועט דערפאַר אַרויפלייגן א טאַריף פון צען פּראָצענט אויף ווייַן פון אויסער אימפּעריאַלע לענדער. קאַנאַדער ווייַן קאָן זי אַריינלאָזן פריי אָדער באַשטייערן עס מיט א טאַריף, — אַזוי לאַנג ווי ווייַן פון אַנדערע לענדער איז באַשטייערט מיט 10 פּראָצענט העכער.

דער דאָזיקער פּלאַן פון פרעמיער בענעט פון קאַנאַדע וועט זיכער ניט זיין באַזונדערס צום האַרצן לאָרד ראַטערמירן, און ער וועט ניט באַזונדערס באַגייסטערן די בריטישע פאַבריקאַנטן. דער צוועק פון די קאַנאַדער טאַריפן איז דאָך, אויף וויפל דאָס וועט זיך נאָר לאָזן, מאַנאָפּאָליזירן דעם קאַנאַדער מאַרק פאַר די קאַנאַדער פאַבריקאַנטן. וואָס זשע וועט די בריטישע פאַבריקאַנטן העלפן דער צען־פּראָצענטיקער פאָרצוג, ווען אפילו אַט דער פאָרצוג טאַריף קאָן זיין א פאַרבאָטנדיקער?

אָבער לאָרד ראַטערמירס אָנהייגגערשאַפט איז נאָך דערווייל ניט דער גאַנצער דעה זאָגער אויף דער בריטישער פּאָליטיק. מיט זיין אינטענסיווער פּראָפּאַגאַנדע פאַר אימפּעריאַלן האנדל האָט ער בלויז זיכער באַווירקט די עפנטלאַכע מיינונג אין ענגלאַנד. אַזוי אין אפילו אין די רייען פון דער אַרבעטער פּאַרטיי האָט מען זיך אָנגעהויבן באַציען גינסטיקער צו טאַריפן. אויב פרעמיער מאַקדאָנאַלד אליין איז נאָך פאַרבליבן אַן אָנהייגער פון פריינען האנדל, זיינען אָבער שוין אייניקע פון זיינע וויכטיקסטע מיניסטאָרן, איינשליסנדיק פיליפּ סנאָודען, גענייגט צו גיין אויף פשרות אין דער הינזיכט

אויף אַזוי פיל האָט לאָרד ראַטערמירס פּראָפּאַגאַנדע געווירקט, אַז, בעת זיין גאַנצער פּלאַן קאָן ניט פאַרווירקלאַכט ווערן צוליב זיין אומפּראַקטישקייט, קאָן מר. בענעטס פּלאַן איצט אָנגענומען ווערן ווי א פּראַקטישע פשרה. מר. באַלדווינס קאָנסערוואַטיוון וועלן זיך אָן אים זיכער אָנכאַפּן מיט ענטוזיאַזם, און די אַרבעטער פּאַרטיי וועט אפשר געפינען א וועג אָנצונעמען אים מיט בעוויסע פאַרמילדערונגען. די איינציקע וואָס וועלן אים ענערגיש באַקעמפן וועלן זיין די ליבעראַלן, אָבער זייער פּאָליטישער איינפלוס איז גאַנץ באַשריינקט.

וואָס איז שייך קאַנאַדע, וועט דער פּלאַן זיכער אַרויסרופן א שאַרפע קעגנגערשאַפט מצד דער אָפּאָזיציע. וואָס וועט אין אים זעען א גוואַלדיקע סכנה פאַר קאַנאַדעס האנדל מיט אַנדערע לענדער, אָן וועלכן זי קאָן ניט אויסקומען, און א געפאַר פון שטאַרק געהעכערטע פריינען אויף לעבנס מיטלען. די אָפּאָזיציאָנעלע צייטונגען ציינען שוין אָן, אז ענגלאַנד קאָן ניט אָפּקויפן מער ווי א טייל פון קאַנאַדער ווייַן עקספּאָרט, ווען זי זאָל אפילו מער פון קיינעם ניט קויפן, וואָס איז ווייניק וואַרשיינלאַך. דאָס מיינט, אז קאַנאַדע מוז האָבן אויך אַנדערע מערק פאַר ווייַן, און מר. בענעטס פּאָליטיק וועט זיי פאַר אונז פאַרמאַכן.

אָבער מר. בענעט האָט די פולשטענדיקע מאַכט דורכצופירן זיין פּאָליטיק, און פאַר אונז וועט בלויז פאַרבלייבן צו זעען, צו וועלכע רעזולטאַטן זי וועט פירן.

עס וואַקסט אין דער ווייטער נאָרד

נאָך מיט אייניקע יאָרן צוריק איז אונזער ווייטער צפון באַטראַכט געוואָרן ווי אַן אייביק פאַרפאָרענע ווילדערניש. די מאַסקאַטונער צייטונג "סטאַר־פינינקס" ברייענט איצט א גאַנצע רייע מיט פאַקטן וועגן דעם, ווי גרינוואַרג און אפילו תבואה וואַקסט ביז אין ווייטן צפון אַריין אין דער ליינג פון דער האַדסאָן־ביי אייזנבאַן, און ווי מענשן לויפן שוין צו אַהין צו כאַפּן "האַמסטעדס".

באַזונדערס אינטערעסאַנט איז דער פאַל געבראַכט אין דער צייטונג וועגן א געוויסן הענדלער, מר. האַטי, וועלכער האָט שוין פאַר עטלאַכע יאָרן געהאַט א גאָרטן אַרום זיין היים אין נעלסאָן האַוז, 200 מייל צו צפון פון דחי פעס, — דאָס שטעטל, וואָס איז פאַר זיך אליין שוין באַטראַכט געוואָרן פאַר א פאַר־הויז צום נאָרד פאָל. דאָ, נאָך 200 מייל נעענטער צום נאָרד פאָל, האָט דער דאָזיקער מר. האַטי איינמאָל נאָך א צווייטן געקראָגן אויסערגעוויינלאַכע געראָטענישן פון גאָרטנוואַרג, איינשליסנדיק צוויי־פונטיקע קאַרטאָפל. ער האָט אויך געפּרוּווט זייען האָבער, און עס איז ביי אים צייטיק געוואָרן אין זעכציק טעג.

די נאַטור, ווי עס ווערט דערקלערט אין דער צייטונג, איילט זיך דאָ אין דעם קורצן וואוקס־סעזאָן וואָס זי האָט. די טעג זיינען דאָ לאַנגע מיט א סך זונען שיין, וואָס טרייבט צו דעם וואוקס. דער באָדן פאַרפריט טיף דורך דעם לאַנגן ווינטער און גייט אָפּ ביזלאַכווייז דורכ'ן זומער, אַזוי אַז די פייכטקייט פונ'ם אָפּגייענדיקן אונטער־באָדן גייט כסדר צו די וואָרצלען פון די פּלאַנצן, און זיי וועלן וואַקסן אפילו ווען עס זאָל גאָר קיין רעגן ניט זיין.

עס קאָן נאָך אַזוי קומען א צייט, ווען רייכע פאַרמער בעמיינשאַפטן זאָלן זיך אַנטוויקלען אין דער ליינג פון דער האַדסאָן־ביי אייזנבאַן, אָט די גענגען פון "אייביקן ווינטער", ווי מען האָט זיי ביז גאָר ניט לאַנג צוריק באַטראַכט.

(פאַרזעצונג פון דאַנערשטאָג)

דער עלטער פון אַנהויבן לערנען דאַרף זיין ניט איינער פון 6 יאָר.

רב וואָס האָט געלעבט אין דרייסן יאָר הונדערט האָט געזאָגט צו דעם דאַמאַלסטריקן באַוואוסטן פּעדאַגאָג רבי שמואל בן שילת: ביז 6 יאָר נעם ניט אַן, שפּעטער נעם דאָס קינד אין פאַך עס מיט תורה, ווי מ'שטאָפּט אַן אָקס.

זיינען אָבער געווען אַזעלכע מוטערס וואָס האָבן געטראָגן זייערע זוינ־קינדער אין שול, כדי זייער אויער זאָל זיך צוגעוואוינען צום קול פון דער תורה.

א באַשטימטער עלטער איז געגעבן געוואָרן ניט בלויז פאַר אַנהויבן לערנען נאָר אויך פאַר'ן דורכפירן א געוויסע פּראָגראַם אין לעבן בכלל און לערנען בפרט.

רבי יהודה בן תימא זאָגט: צו 5 יאָר זאָל מען אַנהויבן תורה. צו 10 משנה, צו 13 מצות צו 15 תלמוד א. אז. וו.

סוויינען אָבער אויך געווען פאַלן, ווען דערוואַקסענע עס־האַרצנס האָבן זיך מיט גרויס דערפאָלג געגומען צום לערנען. אַזוי האָבן הלל, רבן יוחנן בן זכאי און רבי עקיבא אַנגעהויבן זייער גרויסע בילדונגס אַרערעך אינ'ם עלטער פון 40 יאָר, רבי אליעזר בן הורקנוס צו 23 יאָר און אַזוי אַנדערע. דאָס איז געווען, ווען ניט אומעטום מיינטלידער פון דער אַרט אין דער אַמעריקע שולן, ווען דיינען געווען בנמצא אידישע שולן, און שפּעטער אביסל. ווען לויט יוסף פלאַוויוס "האָט יעדער איד געוואוסט אויסנווייניק תורה בעסער ווי זיין נאָמען", האָבן פיל פון די אַמאַריקע עמי הארצים זיך ניט געשעמט באַזוכן די שולן צוזאַמען מיט קליינע קינדער, אַנהויבנדיק מיט די עלעמענטאַרע פאַלקס־שולן און ענדיקנדיק מיט די אַקאַדעמיעס, דורכשניטלאַך אָבער האָבן די לערער אויסגעפונען, אַז עלטערע זיינען שוין ניט אַזוי פעאיק צום לערנען ווי קינדער.

אַלישע בן אבויה, זאָגט אַז לערנען א דערוואַקסענעם איז ווי שרייבן טינט אויף אָפּגעריבענעם פּאַפּיר.

רבי נהוראי פאַרגלייכט דאָס לערנען אויף דער עלטער ווי פאַרמישן טוץ מיט קאַלטן וואַסער.

פאַרקערט דער לערער דאַרף זיין אַן עלטערער.

רבי יוסי בן יהודה זאָגט: לערנען פון א יונגן מאַן איז ווי עסן ניט רייפע פרוכט און טרינקען פרישן ווייַן.

א פולער שולקורס האָט זיך געצויגן פון 11 ביז 13 יאָר. דאָס האָט זיך שוין געווענדעט אַן דעם עלטער פון קינד, ווען ס'האָט אָנגעפאַנגען צו לערנען. דער קורס האָט זיך עצטיילט אויף א נידעריקן, מיטלען און העכערן גראַד. ענדיקנדיק דעם פּרלען שול־קורס האָבן די בעסערע תלמידים געהאַט א מעגלאַכקייט פאַרטצוזעצן זייערע לימודים אין אַן אַקאַדעמיע אָדער ישיבה, פון וועלכער זיי האָבן געקאָנט ווערן מיטגלידער פון די לאַקאַלע סנהדרין (סנהדריה קטנה) און שפּעטער אויך דערנייכן דעם העכסטן פאַסטן פון מיטגלידערשאַפט אין דער צענטראַלער סנהדרין (סנהדריה גדולה).

ניט אין פאַרגלייך מיט היינטיקע "צייטווייליקע מאָדערנע" בילדונגס סיסטעם, ווען עלטערן אַן אויסנאַם שטופּן זייערע "וואונדערקינ־דער" אין אינטעליגענטן קלאַס, אפילו ווען ער צייגט קיינע פעאיקייטן און נאָך ווייניקער חשק צום לערנען, איז אין יענער צייט סיסטעמאַטיזירט געוואָרן דער דראַנג נאָך בילדונג. ס'איז געווען א מאָדום פון א 5 יאָריקן און ערטערווייז אויך א 3יאָריקן פּראָבע־קורס. ווען א תלמיד האָט אין פאַרלויף פון די דאָזיקע ערשטע נייגונג צום לערנען קיין באַזונדערע נייגונג צום לערנען האָט מען אים שוין ווייטער ניט געפרעגט, און אויף אַזאַ אופן איז די צאָל פון די צאָל פון די געטיטולירטע תלמידי חכמים געווען א באַשיידענער. די סטאַטיסטישע ציפערן צייגן בערך אַזאַ גראַדואירונג. פון טויזנט תלמידים פון די ערשטע עלעמענ־טאַרע שולן האָבן הונדערט געענדיקט דעם טאַרע שולן האָבן הונדערט געענדיקט דעם צווייטן גראַד, 10 די העכערע שול, און נאָך איינער האָט באַקומען דעם טיטול תלמיד־חכם.

פאַר די וואָס זיינען אַרויס פון דעם ערשטן גראַד, אָדער פאַר דערוואַקסענע וואָס האָבן קיין געלעגנהייט ניט געהאַט זיך אָפּצונעמען מיט תורה זיינען געגרינ־דעט געוואָרן קורסן, אויף וועלכע עס זיי־נען געלייענט געוואָרן פּאָפּולערע לעקציעס איבער רעליגיע אָדער, אפילו וועלטלאַכע טעמעס. שבתים און מאָנטאָג־און־דאָנער־שטאָג פלעגן פאָרגעלייענט און דערקלערט ווערן חלקים פון תורה און נביאים. אויר סערדעם זיינען געגרינדעט געוואָרן (אַי־ן בערהויפּט אין בבל) איין־מאַנאַטלאַכע פאַלקס־פאַרזאַמלונגען (כלה) אין פרילינג און אין הערבסט. דאָס איז געווען א מין פאַלקס־אוניווערסיטעט, צונאַנדבאַר פאַר יעדן איינעם.

וואָס אַנבאַלאַנגט דעם טעמפּ פון זייער פּעדאַגאָגישער טעטיקייט זיינען זיי דאָ נאָכגעגאַנגען א באַשטימטן פּרינציפּ: ניט אָפּצולייגן אויף מאָרגן וואָס ס'קאָן געטאָן הייַנט.

הלל זאָגט: זאָג ניט כ'וועל לערנען ווען איך וועל האָבן צייט." אפשר וועסטו קיין צייט ניט האָבן.

דו ביזט ניט מחויב צו ענדיקן די אַר־בעט, דו האָסט אָבער צו דער זעלבער צייט קיין רעכט ניט זיך צו באַפרייען פון איר. בעסער צו לערנען 2 פּרקים איידער צו לערנען א סך פּרקים זיך ניט אַריינ־טראַכטנדיק אין, זיי.

מ'דאַרף לערנען ביסלאַכווייז ווייל נאָר א נאָר נעמט א סך מיט אַמאָל.

ס'דאַרף אָפּגענעבן ווערן צום לערנען א באַשטימטע צאָל שעה'ן מיט אַמאָל.

רבי אחא פלעגט אָפּטמאָל באַקלאָגן פון זיינע לערן־שעות פאַר עטלאַכע עניים און באַצאָלן מיט ביינאַכטיקער צייט.

פאַרשטייט זיך, אז ס'זיינען אויך גע־ווען תלמידי־חכמים וואָס א דאַנק זייער שטאַרקן פלייס האָבן זיי אַפּטשאָל איבער־געכאַפּט די רעגולערע מאַס.

דעם חויפּט־נאַגי פאַר א דערפאָלגרייכן עוסק־בתורה זיין האָבן אונזערע אור־אַלטע פּעדאַגאָגן געשטעלט — לערנען צו דער זעלבער צייט א מלאכה. לערנען תורה און א פּראַפעסיע איז דערפאָלגלאָז. א סך פון די דאַמאַלסטריקע ערשט־קלאַסיקע געלע־רענטע האָבן פאַרדינט זייער ברויט פון א מלאכה, ניט וועלנדיק מאַכן די תורה א קרדם לחפר בה, אָדער חלילה באַקומען געזעלשאַפטלאַכע שטיצע.

רבי עקיבה, וואָס איז אליין געווען, בעריק צו מאַכן שבת אָדער צו ציען פון בעריק צו מאַכן שבת אָדער צו ציען פון א נבלה די פעל נאָר ניט אָנקומען צו בעלי טובות. ס'איז אינטערעסאַנט צו ברייענען איינעקע מיינונגען פון תלמידי־חכמים מכח דער וויכטיקייט פון א מלאכה:

"לימדיך גיין ברייענען צו סעקסועלע פאַרברעכן און אפאַטיע."

"מלאכה ניט א מעגלאַכקייט צו לעבן".

"ליב אַרבעט אַן ניט הערשאַפט."

"תורה און מלאכה האָט ניט קיין יסוד."

דער טאָג פאַר אַרבעט, מאָרגן און אָוונט פאַר תורה".

איך . . . :-:

(דערציילונג פון חסידישן לעבן)

פון ש. א. הכוי

צווישן דער חבריא פון דעם מעזשירי־טשער מגיד האָט זיך ר' אברהם חיים אויסגעצייכנט מיט זיין באַשיידנקייט און עניות. ער איז געווען פון יענע אייר־ן וואָס אַטעמען מיט דער בלאַסער היילי־קייט פון חסידות.

קיינמאָל איז ער נישט אַרויסגעגאַנגען פאַר'דאַגאַנ'ט. קיינמאָל ניט געקלאָגט זיך, אז ס'איז אים שלעכט "בעלמא הדין". "וואָרום איינגלאַך, וואָס הייסט שלעכט"? — האָט ער שטיל געשמייר — נישט האָבן צו עסן? — נאַרישקייט טען. "לא על הלחם לבדו יחיה האדם"... דער מענש איז כאַשאַפן געוואָרן צו עפּעס העכערעס. נישט נאָר צום בלויזן חומר. און אז דער רבונו של עולם, וואָס האָט פאַרזאָרגט דאָס מינדסטע ווערימל, דאָס מינדסטע גרעזל וואָס וואַקסט. עס הויבט זיך וואָס אַמאָל העכער און דערפאַר לויבט עס אין בעניש זיין ליבן נאָמען.

זאָל ווידער שלעכט הייסן דאָס, וואָס ס'קומט, חס־ושלום, אימיצער אַוועק פון א שטוב? ס'איז טאַקע א ווייטאָג, דער מענש קאָן זיך נישט שטילן, אָבער סוף כל סוף איז עס אפשר די העכסטע מד־רגה פון מענשלאַכן קיום אויף דער וועלט, דער מענש גייט אַהין פון וואַנען ער איז געקומען. ער לעבט ווידער, נאָר אַנדערש, גאָר, גאָר אַנדערש. מיר זינדיקע קאָנען דאָס מיינן שכל נישט משיג זיין. ס'איז דאָס וואַנדער פון דעם וואָס פירט מיט דער וועלט. וואָרום שטאַרבט — שטאַרבט נאָר דער גוף, דער נאַרישער חומר, די נשמה אָבער, דאָס דאָזיקע גרויסע שטיק ליבקייט — זי לעבט. זי שטראַלט און שיינט, נישט קיין חילוק, צי פון גאָר פרומען, צי א ביסל פון א קנאַפּערן. וואָר רום זינדיקן זינדיקע ווידער אַמאָל דער גוף, אָבער זי — די נשמה הייסט עס, זי איז תמיד ריין, זי לאָזט גאָר נישט צו צו זיך דאָס זינדיקע.

אַזוי פלעגט ר' אברהם חיים אַפּטמאָל ליב האָבן איינצו'עטנה'ן אין בית המדרש צווישן מנחה און מעריב און דער עולם וואָס אַטעמען מיט דער בלאַסער היילי־קייט פון חסידות.

מעזשיר'ער דאַרף זיין אַן עלטערער.

די באַציאונג פון די אידישע פּעדאַגאָגן צו וועלטלאַכע לומדים איז געווען פאַרשיי־דען לויט די באַדינגונגען פון אָרט און צייט. לומדי־חול בכלל האָבן זיך דערלויבט אויב זיי האָבן ניט געטראָגן מיט זיך קיין סכנה פאַר'ן קיום פון פאָלק.

הלל האָט געלערנט געאָלאָגיע, באַטאַ־ניק, זאָאָלאָגיע, מיטאָלאָגיע און פאָלקס־פּאָעזיע.

רבן יוחנן בן זכאי האָט געוואוסט די מעזאַרן פון לאָגיק, קאָסמאָגראַפיע, אַנאַ־טאָמיע, און אויך פאָלקס־לאָר ווי משלים, מעשיות, לענענדעס א. א. וו.

בן דמא, מורא האַבנדיק פאַר דער שלעכטער ווירקונג פון דער גריכישער גאָט אויף אירן האָט געפאָרדערט, אַז גריכיש זאָל געלערנט ווערן נאָר ביינאַכט. דאָס איז אָבער אַלץ געוואָגט מכח מעגער; פאַר פרוי־ען, פאַרקערט, האָט זיך וועלטלאַכע בילד־דונג געדאַרפט פאַר א צירונג. וואָס אַנ־אַלאַנגט צו דער אידישער וויסנשאַפט זיינען געווען פרויען מיט א הויכער בילד־דונג (בורוריה, רבי מאיר'ס ווייב, יעלתא, רב נחמנ'ס ווייב, רבי יהודה הנשיא'ס דינסט און אנדערע) ס'זיינען אָבער אויך געווען אַזוינע וואָס האָבן זיך דערוגעטראַ־גען מיט דער מיינונג אַז פרויען זיינען באַשאַפן געוואָרן פאַר שיינקייט, קינדער־דערציאונג און שפּין־רעדל. אַלענפאַלס האָט זיך פרויען־בילדונג גערעכנט פאַר א זאַך פון ניט דער גרעסטער וויכטיקייט.

בנוגע צו שכר למוד'ן אין יענע צייטן האָבן מיר ניט קיין באַגרינדעטע ידיעות. פאַר לערנען מיט דערוואַקסענע האָבן זיך פילע לחלוטין אָפּגעזאָגט פון וועלכן ס'איז האַנאַראַר. די רייכערע פון די תלמידי־חכמים האָבן זאָנאַר אליין געשטיצט זיי־ערע תלמידים מיט פּרנסה און מכשירים צום שרייבן, וואָס האָט דאַן געקאָסט טייער. אין די עלעמענטאַרע שולן האָבן די לערער יא באַקומען געהאַלט (פון די על־טערן אָדער געזעלשאַפט). אָבער ס'האָט געהייסן, אז זיי באַקומען עס ניט פאַר'ן אונטערריכטן נאָר פאַר'ן "צייט־פאַר־ברייענען."

אַלע שאַן אַזוינען געגומען זיינען קאָנ־טראַליירט געוואָרן דורך ספּעציעלע אינ־ספּעקטאָרן, וועלכע די סנהדרין האָבן באַ־שטימט צו דעם צוועק. די דאָזיקע רעגולע־רע מיטן זיך אין די שולן אין אַנגעמעמ־טיילן אויסצובעלעגן די אויסגעפונענע דעפעקטן.

די שולן האָבן זיך געפונען מערסטנ־טייל אין דער בילדונג פון בית־מדרש. דער קלאַס איז באַשטאַנען פון א גרויסן צימער אַן מעבל. אויף די דילן זיינען געווען אויסגעלייגט ניט מער ווי 25 קינדער. אויב דער קלאַס איז באַשטאַנען פון א העכערן צאָל אויב נאָר ניט מער ווי 40 האָט דער לערער געמוזט האָבן א באַהעל־פער. ווען אָבער דער צאָל קינדער איז געווען פיל גרעסער פון דער דערמאָנטער גאַרטע האָט זיך דער קלאַס געשפּאַלטן און צוויי קלאַסן. וואַרשיינלאַך האָט מען שוין דאַן פאַרשטאַנען אַז אין די איינגערע קלאַסן, וואָו דאָס אונטערריכטן דאַרף זיין מער אָדער ווייניקער אַן אינדיווידועלער דאַרף דער מאַקסימום קינדער זיין 25.

דאָס אונטערריכטן איז געווען לויט א באַזונדערער סיסטעם וואָס האָט אַרויסגערופן דאָס קינד צו זעלבסטשטענדיקייט, נעמ־לאַך ס'האָט געמוזט נאָכזאָגן אויפ'ן קול (אז אַלע אַרגאַנען זאָלן איינטייל נעמען) און אַליין פאַרשריבן דעם לערער'ס פאַר־לעזונג אַזוי פיל מאָל ביז ער האָט עס פולי־שטענדיק משיג געווען און אויסגעלערנט.

די אָפּגעשטאַנענע אָדער שוואַכערע האָבן זיך צוגעהערט צו די שטאַרקערע און פעאיקערע. אַזוי איז געלערנט געווא־רען די גאַנצע צייט מיט חפסקות. שב־תים זיינען געווידמעט געוואָרן פאַר איר־בער'חזר'ן.

די געשריבענע טעקסט־ביכער זיינען ניט קאָנטראָלירט געוואָרן אויידער זיי זיי־נען אַרויסגעגעבן געוואָרן צו די תלמידים. פון לערער אַן זיך געפאָדערט א פולי־שטענדיקע באַקאַנטשאַפט מיט'ן טעקסט, וועלכער איז דאַן געווען אַן נקודות און דאָס קאַרעקטע לעזן איז געווען איינער פון די שוועסטע פּראָבלעמען. ס'האָט גע־הערשט א באַזונדערע פאַרזיכטיקייט ניט צו דערלאָזן א גריין זאָל זיך איינוואָרצ־לען אין קינד'ס מח'ל.

די עלטערע תלמידים פלעגן זיך אַרגאַ־ניזירן אין גרופּן כדי אויף א קאָלעקטיווען אויפן אייפצונעמען און דעבאַטירן דאָס געלערנטע.

(שלום מאַנטאָג)

"זאָג עס מיט בלומען"

(א שפּאַס)

פון משה חייקעס

אונזער פריינט שלום, אויב איר געדינקט אים נאָך פון אַמאָליקע גוטע יאָרן, האָט זיך אַלע מאָל אויסגעצייכנט מיט זיין גרויסער פּונקטלאַכקייט.

ביי אונזער שלומ'ן איז אַלץ געווען אויף אַן אָרט, אַלץ אין דער בעסטער אָרדענונג, און אַלץ אין דער באַשטימטער צייט.

ס'האָט קיינמאָל ניט פּאַסירט, אז שלום זאָל עפּעס פאַרגעסן, אַז שלום זאָל עפּעס פאַרזעען, אַז שלום זאָל אין עפּעס מאַכן א טעות.

ער איז ניט געווען ווי יענער צעטראַ־גענער פּראָפעסאָר, וואָס לייגט דעם נאַ־סען שיריעם אין בעט און אַליין שטעלט ער זיך אין א ווינקל.

ניין, אונזער שלום איז ניט קיין צע־טראַגענער פּראָפעסאָר.

און מענשן האָבן דאָס געוואוסט, און מענשן האָבן דאָס אָפּגעשאַצט.

און מענשן האָבן געזאָגט, אַז אין דעם שטעקט דער סוד פון שלומ'ס דער־פאָלג.

פון זיין "סוקסעס" אין לעבן.

אַז א מענש איז אַזוי פּונקטלאַך!

אַז א מענש איז אַזוי אויפמערקזאַם!

אַז א מענש האָט אַזוי יערער זאַך אויפ'ן קאָפּ.

יערער קליינקייט פאַר'ן אויג!

אָבער קיינער פון זיינע פריינט האָט קיינמאָל ניט געוואוסט דעם אמת'ן סוד פון שלומ'ס גרויסער פּונקטלאַכקייט.

זיי האָבן ניט געוואוסט, אַז דאָס אַלץ האָט ער צו פאַרדאַנקען זיין געטרייער סעקרעטאַרשע.

אייַמי האָט זי געהייסן, די סעקרעטאַר־שע זיינע. און זי איז שוין ווי מען זאָגט א מיידל אין די יאָרן.

נאָר דאָס איז ניט אונזער זאַך.

וואָס גייט אונז אַן ווי אַלט אייַמי איז?

וויכטיק איז נאָר, אַז זי אַרבעט אין אַן אַרבעט אין אַן אַרבעט אין אַן